

Piotr Wetoszka

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wydział Ekonomiczny

piotr.wetoszka@umcs.pl, <https://orcid.org/0000-0002-7196-0899>

Dobre praktyki w projektowaniu zielonych budżetów obywatelskich w Polsce

Zarys treści: Celem artykułu jest identyfikacja dobrych praktyk w projektowaniu zasad funkcjonowania zielonych budżetów obywatelskich w Polsce oraz wskazanie możliwych sposobów udoskonalenia tego narzędzia. Badaniem objęto 13 polskich samorządów, które wdrożyły swoje procedury w latach 2016–2024.

Badania wykazały zróżnicowanie podejść w projektowaniu zielonych budżetów obywatelskich przez polskie samorządy. Obok procedur wyróżniających się pozytywnie (Łódź, Ustka) zidentyfikowano liczne rozwiązania o konstrukcjach umiarkowanie lub nieznacznie związanych z ideą sprawiedliwości ekologicznej.

W doskonaleniu zielonych budżetów obywatelskich należy skupić się m.in. na konsekwentnym włączaniu społeczeństwa obywatelskiego na etapach selekcji zadań (niezależnie od przyjętego trybu ich wyłaniania), a także ewaluacji procedury oraz projektowania jej zasad.

Słowa kluczowe: zielone budżety obywatelskie, sprawiedliwość ekologiczna, polityka klimatyczna, partycypacja publiczna, dobre praktyki

Wstęp

Zarządzanie zmianami klimatu stało się kluczowym zadaniem jednostek samorządu terytorialnego, które chętnie decydują się na włączanie w procesy decyzyjne społeczeństwa obywatelskiego. Katalog instrumentów partycypacji publicznej w obszarze ochrony środowiska obejmuje szereg rozwiązań, w tym budżety obywatelskie, służące angażowaniu mieszkańców w proces alokacji części środków z budżetu gminy (Rzeźnica i in. 2025).

Szczególną odmianą tej innowacji są zielone budżety obywatelskie, których zasady, w odróżnieniu od tzw. „zielonych pul”, są uregulowane poprzez odrębny regulamin lub akt prawa miejscowego. Pierwszy zielony budżet obywatelski w Polsce wdrożył w roku 2016 Lublin; w kolejnych latach do grona innowatorów zaczęły dołączać kolejne gminy. Rosnące zainteresowanie ze strony samorządów

znalazło swe odzwierciedlenie w poszerzającej się literaturze przedmiotu związanej z ekologicznymi aspektami budżetów obywatelskich po roku 2017 (Siemionek-Ruskań, Siemionek-Lepczyńska 2024).

Niniejsze opracowanie wpisuje się w obserwowane trendy badawcze. Sformułowano dwa cele badawcze. Pierwszy dotyczy identyfikacji dobrych praktyk w projektowaniu zasad funkcjonowania zielonych budżetów obywatelskich z myślą o realizacji zasad sprawiedliwości ekologicznej w wymiarze proceduralnym oraz dystrybutywnym. Drugim celem badawczym jest określenie pożądanych kierunków ewolucji zielonego budżetu obywatelskiego – na podstawie analizy mocnych oraz słabych stron polskich procedur tego typu oraz w świetle dorobku literatury przedmiotu dotyczącej partycypacji publicznej.

Badaniem objęto wdrożone do roku 2024 zielone budżety obywatelskie funkcjonujące jako samodzielne instrumenty partycypacji publicznej: z niezależnym od innych narzędzi partycypacji zestawem zasad, regulaminem oraz harmonogramem partycypacji, określanymi zwykle na mocy odrębnych uchwał bądź zarządzeń. Oznaczało to wyłączenie z badania tzw. zielonych pul funkcjonujących w ramach klasycznych budżetów obywatelskich. Decyzja ta podyktowana była dążeniem do uchwycenia tych rozwiązań, których projektanci nie mogli być w swych działaniach na rzecz sprawiedliwości ekologicznej ograniczani przez zapisy ustawy o samorządzie gminnym (Ustawa z dnia 8 marca 1990 r.).

Na potrzeby analizy empirycznej przeprowadzono krytyczny przegląd literatury przedmiotu, obejmujący pojęcie sprawiedliwości ekologicznej oraz sposoby jej operacjonalizacji w badaniach. Na tej podstawie opracowano autorski arkusz ewaluacji zielonych budżetów obywatelskich. W celu identyfikacji dobrych praktyk przeprowadzono analizę pozyskanych ze stron internetowych samorządów oraz „Biuletynów Informacji Publicznej” stosownych i aktualnych aktów prawnych i regulaminów zielonych budżetów obywatelskich pod kątem obecności zapisów sprzyjających realizacji idei sprawiedliwości ekologicznej. Wyniki badania posłużyły do podjęcia w części dyskusyjnej refleksji nad pożądanymi kierunkami ewolucji badanego instrumentu partycypacji publicznej.

Sprawiedliwość ekologiczna jako kryterium ewaluacji budżetu obywatelskiego

Idea sprawiedliwości przyświecała projektantom pierwszych budżetów obywatelskich na świecie (Bogo 2025), a współcześnie stanowi element schematów ewaluacji procedur partycypacji publicznej (Taylor i in. 2025). Kryterium sprawiedliwości ma szczególne znaczenie w ewaluacji zielonych budżetów obywatelskich. Wiąże się to ze zróżnicowaną ekspozycją obszarów miejskich na skutki zmian klimatu, która sprzyja pogłębianiu istniejących nierówności społecznych (OECD 2018) i różnicowaniu się ich potrzeb, np. w zakresie dostępu do zieleni.

Sprawiedliwość ekologiczną należy rozpatrywać w jej dwóch podstawowych wymiarach: proceduralnym oraz dystrybutywnym (Figueroa, Mills 2001).

Realizacja sprawiedliwości proceduralnej wyraża się poprzez wzmacnianie kompetencji oraz poziomu samoorganizacji społeczności lokalnych, tak istotnej przy ograniczonym wsparciu instytucji centralnych (Epting 2020). Przejawem tego jest w szczególności zapewnianie przejrzystości i zrozumiałości zasad partycypacji na poszczególnych etapach cyklu partycypacji, wykorzystywanie zróżnicowanych kanałów komunikacji (dostosowanych do potrzeb jej uczestników) oraz włączania uczestników w opracowywanie zasad partycypacji w ramach procedury ewaluacji.

Dystrybutywny wymiar sprawiedliwości ekologicznej dotyczy organizacji procesu alokacji zasobów z uwzględnieniem potrzeb zróżnicowanych grup społecznych oraz terenów przez te grupy zamieszkiwanych. Potrzeba działania w tym zakresie wynika z charakterystycznego dla działań zbiorowych zjawiska dominacji elit – aktywnych politycznie grup społecznych o ponadprzeciętnym poziomie wykształcenia i statusie materialnym (Falanga i in. 2021), zdolnych do regularnego zgłaszania zwycięskich zadań (Gherghina, Tap 2021).

Niepożądanym skutkiem występowania tego zjawiska jest koncentracja zasobów w przestrzeni lub aspekcie popularnych kategorii projektów. Dążenie do sprawiedliwości dystrybutywnej wiąże się zatem z implementacją mechanizmów równoważenia przestrzennego oraz tematycznego. Mogą one przyjąć formę np. premiovania przy selekcji zadań realizowanych na obszarach zdegradowanych. Inną możliwością jest zastosowanie mechanizmów ograniczania dominacji elit na etapie fazy selekcji zadań, np. wykorzystanie ciał eksperckich z udziałem przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego.

Poza ograniczaniem niepożądanych wzorców postępowania działanie na rzecz sprawiedliwości ekologicznej powinno również wiązać się z promowaniem zachowań oczekiwanych, w myśl założenia o potrzebie korekty rozkładu korzyści z polityki ekologicznej względem ponoszonych kosztów jej realizacji (Dołśak, Prakash 2022).

Obserwacje płynące z przeglądu literatury wykorzystano w konstrukcji arkusza ewaluacji zielonych budżetów obywatelskich, uwzględniającego po cztery główne kryteria sprawiedliwości proceduralnej i dystrybutywnej, a w ich obrębie – szereg kryteriów szczegółowych (tab. 1).

Punkty za realizację każdego z kryteriów przyznawano na skali 0/0,5/1,25 pkt, w zależności od stopnia ich realizacji. Punkty częściowe przyznawano, kiedy zrealizowane zostały tylko niektóre kryteria szczegółowe w ramach danego kryterium głównego. Zsumowane punkty (maks. 10) posłużyły do ustalenia hierarchii badanych samorządów pod względem stopnia realizacji zasad sprawiedliwości ekologicznej. Za próg realizacji kryteriów w stopniu wysokim przyjęto 7,5 pkt, co stanowi odpowiednik realizacji sześciu kryteriów w stopniu najwyższym. Próg realizacji zasad sprawiedliwości ekologicznej w stopniu wystarczającym ustalono na 5 pkt.

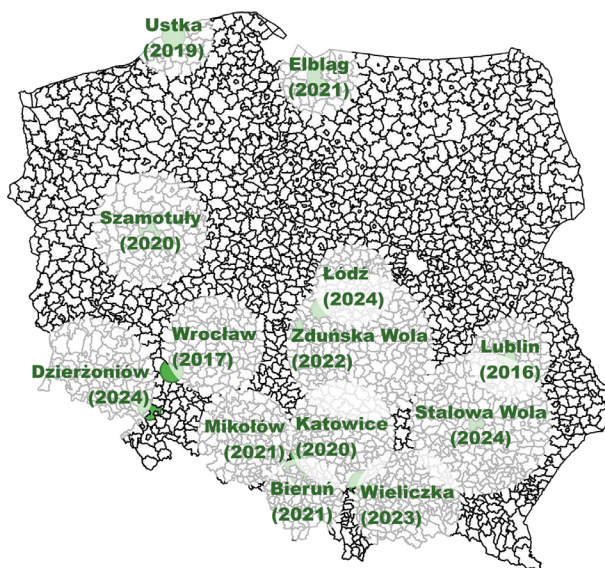
Tabela 1. Kryteria ewaluacji zielonych budżetów obywatelskich

Wymiar	Kod	Kryterium główne	Kryteria szczegółowe
Proceduralny	P1	Przejrzystość procedury i jej instytucjonalizacja	Dostępność i klarowność harmonogramu i regulaminu partycypacji, w tym zasad selekcji zadań; jasne określenie celów partycypacji; umocowanie procedury w aktach prawa miejscowego (uchwałach, zarządzeniach)
	P2	Inkluzywność	Brak lub ograniczone bariery uczestnictwa (progi wiekowe); wielokanałowość komunikacji
	P3	Wsparcie dla wnioskodawców	Organizacja spotkań wprowadzających, warsztatów z pisania wniosków; inne formy wsparcia dotyczące np. prawidłowego sporządzania kosztorysów.
	P4	Włączanie w proces ewaluacji oraz projektowania zasad partycypacji	Organizacja formalnych konsultacji przed startem cyklu partycypacji; organizacja cyklu w odpowiedzi na głos społeczeństwa obywatelskiego; ustanowienie wydzielonej fazy ewaluacji ujętej w harmonogramie; zaproszenie do zgłaszania uwag i rekomendacji poza formalną fazą ewaluacji
Dystrybutywny	D1	Równoważenie przestrzenne	Preferencje alokacji dla obszarów zdegradowanych, przechodzących proces rewitalizacji; ustanowienie subpul osiedlowych/dzielnicowych, dla obszarów miejskich i wiejskich
	D2	Zróżnicowanie i równoważenie tematyczne	Ustanowienie szerokich celów partycypacji; rotacja tematu wiodącego
	D3	Reguły selekcji ograniczające dominację elit	Wprowadzenie wielokryteriowej oceny dokonywanej przez grono eksperckie złożone ze zróżnicowanych członków; zastosowanie alternatywnych metod agregacji głosów przy zachowaniu głosowania powszechnego
	D4	Premiowanie w procesie alokacji postaw proekologicznych	Premiowanie działań prośrodowiskowych bądź innych działań społecznie pożądanых

Źródło: opracowanie własne.

Zielone budżety obywatelskie w Polsce

Zielone budżety obywatelskie, rozumiane jako samodzielne instrumenty partycypacji publicznej, wdrożono do 2024 r. w trzynastu polskich gminach (ryc. 1). W grupie tej znalazły się zarówno duże miasta na prawach powiatu (Lublin, Wrocław, Katowice, Elbląg, Łódź), ośrodki średniej wielkości (Szamotuły, Mikołów, Zduńska Wola, Wieliczka, Dzierżonów, Stalowa Wola), a także dwie gminy liczące poniżej 20 tys. mieszkańców: Ustka oraz Bieruń.

Ryc. 1. Zielone budżety obywatelskie w Polsce
Źródło: opracowanie własne.

Sprawiedliwość proceduralna

W ramach kryterium przejrzystości procedur (P1) większość samorządów uzyskała maksymalną punktację. Wyjątki stanowiły Elbląg, Lublin oraz Stalowa Wola, gdzie przyznano punkty częściowe. Wszystkie gminy wykazały się dążeniem do zapewnienia przejrzystości procedury poprzez jasne określenie zasad partycypacji i ogłoszenie ich w sposób dostępny dla zainteresowanych, tj. na samorządowych stronach internetowych. Zachowanie przejrzystości dotyczy także celów partycypacji. Celem powtarzającym się najczęściej (obecnym w Bieruniu, Dzierżoniowie, Katowicach, Łodzi, Mikołowie, Wieliczce oraz Zduńskiej Woli) było zdiagnozowanie potrzeb mieszkańców w zakresie ekologii. Na tym tle pozytywnie wyróżniają się procedury w Stalowej Woli, Ustce oraz Elblągu, gdzie uwzględniono m.in. odniesienia do edukacji ekologicznej (Rada Miasta Stalowa Wola 2024), wspierania idei obywatelskości (Urząd Miasta Ustka 2019) oraz kreowania i rozwijania inicjatywy dbałości o otoczenie (Urząd Miasta Elbląg 2025).

Wątpliwości w żadnym przypadku nie budzi jawność harmonogramów partycypacji, kryteriów selekcji oraz wstępnej weryfikacji zadań. Dotyczy to także jawności procesu oceny projektów oraz wyników głosowania. W gminach, w których wybór zadań zależy od decyzji panelu eksperckiego, transparentność zachowana jest przez wyszczególnienie kryteriów oceny zadań (np. ich funkcjonalności oraz jakości walorów przyrodniczych). W przypadku głosowania powszechnego wyniki podawane są do publicznej wiadomości w Internecie.

W większości analizowanych przykładów ogłoszenie zasad nastąpiło drogą zarządzeń; ustanowienie zielonych budżetów obywatelskich oraz określenie

zasad ich przeprowadzenia w drodze uchwały miało miejsce w Szamotułach oraz w Stalowej Woli (Rada Miasta Stalowa Wola 2024). W Elblągu oraz Lublinie reguły partycypacji określone zostały poprzez regulaminy umieszczone na oficjalnej stronie internetowej samorządu lub w serwisie partycypacyjnym. Gminy skorzystały tym samym z ogólnych zapisów o konsultacjach społecznych określonych przez ustawę o samorządzie gminnym. Podobnie rzecz miała się w przypadku Wrocławia, gdzie „dogrywkowa” faza zgłaszania i wyłaniania do realizacji zadań ekologicznych ogłoszona została w formie komunikatu zamieszczonego na samorządowej stronie internetowej. Działania wskazanych trzech gmin, choć dopuszczalne w świetle ustawowych zapisów o konsultacjach społecznych (Ustawa z dnia 8 marca 1990 r.), osłabiają legitymizację działań władzy i jako takie stanowiły podstawę do obniżenia punktacji w arkuszu ewaluacji.

Różnorodność ocen zaznacza się także przy ewaluacji kryterium inkluzywności (P2). W siedmiu przypadkach (Bieruń, Katowice, Łódź, Mikołów, Ustka, Wrocław i Zduńska Wola) przyznano maksymalną punktację. Wiąże się to z zastosowaniem zróżnicowanych kanałów komunikacji z uczestnikami partycypacji oraz brakiem restrykcyjnych progów wiekowych uprawniających do składania propozycji zadań. Przykładowo w Mikołowie zgłoszenia można składać tradycyjnie – papierowo w urzędzie lub pocztą – oraz elektronicznie, za pośrednictwem e-maila i platformy ePUAP (Urząd Miasta Mikołów 2022).

W pozostałych przypadkach przyznano punkty częściowe. W Lublinie, Stalowej Woli, Szamotułach oraz Wieliczce przyjmowanie wniosków odbywa się wyłącznie drogą internetową, co może (nawet przy zagwarantowaniu dostępu do Internetu w miejscu publicznym) wciąż stanowić potencjalne źródło wykluczenia niektórych, np. osób o ograniczonych kompetencjach cyfrowych. W Dzierżonowie oraz Elblągu wprowadzono kryterium wieku uprawniające do składania wniosków projektowych: wynosi ono, odpowiednio, 16 oraz 18 lat (Urząd Miasta Dzierżonów 2025, Urząd Miasta Elbląg 2025). O ile sama obecność progów wiekowych może sprzyjać ograniczaniu nadużyć znanych z ustawowych budżetów obywatelskich (Gazeta Wyborcza 2022), nie powinny one jednocześnie, zdaniem autora, wykluczać możliwości zgłaszania zadań (np. pod nadzorem osób dorosłych) młodzieży szkolnej.

Również w zakresie realizacji kryterium wsparcia dla wnioskodawców (P3) uwidaczniają się wyraźne rozbieżności między badanymi innowatorami. W dziewięciu przypadkach odnotowano maksymalną punktację w arkuszu ewaluacji, a w czterech (Elbląg, Mikołów, Szamotuły, Wieliczka) przyznano punkty częściowe. Pełna punktacja przysługiwała tym samorządom, które organizowały angażujące metody wsparcia dla uczestników. Przykładowo w Ustce organizowane są bezpłatne warsztaty z zakresu projektowania zieleni miejskiej, prowadzone przez architekta krajobrazu (Naszemiasto Ustka 2023). Podobne rozwiązania (warsztaty, spotkania konsultacyjne, dyżury specjalistów) zaimplementowano także w Dzierżonowie, Katowicach, Lublinie, Łodzi oraz we Wrocławiu.

Stalowa Wola przygotowała „bank pomysłów”: zestawienie przykładowych pomysłów na zielone inicjatywy, zebrane wcześniej podczas dialogu z mieszkańcami, które miało służyć jako źródło inspiracji dla wnioskodawców (Urząd

Miasta Stalowa Wola 2020). Podobne rozwiązanie („katalog inspiracji”) pojawiło się w Bieruniu, gdzie obok wzorcowych kosztorysów przygotowano wizualizacje przykładowych projektów (Urząd Miasta Białego 2021). Występujące w różnych formach poradniki wykorzystano też w Zduńskiej Woli. Objęły one matrycę parków kieszonkowych, mającą pomóc w dopasowaniu projektowanych rozwiązań do uwarunkowań danego terenu, a także tabelę nasadzeń, wspierającą przy wyborze gatunków roślin pasujących do specyfiki danego projektu.

Znacząco odmiennie od dotychczasowych kryteriów przedstawia się kwestia kryterium P4, związanego z przeprowadzaniem ewaluacji procedur oraz włączaniem ich uczestników w określanie zasad partycypacji. Większości gmin przypisano w tym kryterium punktację zerową, a jedynie w czterech przypadkach (Elbląg, Łódź, Stalowa Wola oraz Wrocław) przyznano punkty częściowe. Żadna z badanych gmin nie wyszczególniła w harmonogramach swoich procedur fazy ewaluacji. Jedynie w Elblągu możliwość wpływu na kształt zasad partycypacji poprzez zgłaszanie sugestii pocztą elektroniczną została zagwarantowana mieszkańcom przez stosowny zapis w regulaminie procedury (Urząd Miasta Elbląg 2025).

Ciekawe rozwiązanie nadające zielonemu budżetowi obywatelski charakter procedury „uczącej się” (pomimo braku fazy ewaluacji) wykorzystano w Ustce. Na etapie selekcji zadań wykorzystano tam kryterium dostępności zieleni w procesie monitorowania zmian w zakresie stopnia zazielenienia poszczególnych obszarów miasta. Poprzez stosowny zapis w regulaminie zagwarantowano możliwość dodatkowego dotowania tworzenia terenów zielonych – również na obszarach prywatnych (Urząd Miasta Ustka 2019).

Brak formalnej fazy podsumowującej proces partycypacji pozostaje niemniej istotnym mankamentem analizowanych procedur, ograniczającym przestrzeń do angażowania społeczeństwa obywatelskiego w proces współtworzenia zasad budżetu obywatelskiego. Jednym z nielicznych źródeł dobrych praktyk w tym zakresie spośród analizowanych samorządów jest Łódź. Przed uruchomieniem pierwszej edycji w 2024 r. przeprowadzono dwie tury konsultacji z mieszkańcami (wiosną i jesienią) w celu ustalenia zasad zielonego budżetu obywatelskiego. Sam proces partycypacji rozpoczął się już na etapie projektowania Ekobudżetu, gdzie mieszkańcy współtworzyli założenia programu podczas otwartych spotkań pod hasłem „Jaki Ekobudżet dla Łodzi?” (Urząd Miasta Łódź 2024a). Również regulamin zielonego budżetu obywatelskiego w Stalowej Woli był konsultowany społecznie. Na etapie opracowywania zasad przeprowadzono warsztaty z udziałem różnych środowisk lokalnych oraz konsultacje społeczne projektu regulaminu, podczas których mieszkańcy mogli zgłaszać uwagi i propozycje zmian (Miasto Stalowa Wola 2023). Szczególny przypadek stanowi Wrocław, gdzie jedyna edycja zielonego budżetu obywatelskiego z 2017 r. miała na celu ponowną selekcję projektów zgłoszonych, lecz niewybranych w ramach tradycyjnego budżetu obywatelskiego zorganizowanego wcześniej w tym samym roku. Ponieważ taką decyzję władz uznano za podyktowaną w znacznym stopniu oczekiwaniami lokalnej społeczności (Redakcja Wroclife 2017), przypadek ten uznano za wyjątkowy przejaw wsłuchania się w głos społeczeństwa obywatelskiego, zasługujący na odnotowanie w arkuszu ewaluacji (w formie oceny częściowej).

Sprawiedliwość dystrybutywna

Dla kryterium równoważenia przestrzennego (D1), podobnie jak dla innych kryteriów z obszaru sprawiedliwości dystrybutywnej, zauważyć można odmienny rozkład punktów niż przy ewaluacji stopnia realizacji założeń sprawiedliwości proceduralnej. Maksymalną punktację w kryterium D1 przyznano Katowicom, Lublinowi, Łodzi, Szamotułom oraz Ustce. Pozostałe samorządy otrzymały punktację zerową: w ich procedurach nie uwzględniono zasad ograniczających koncentrację środków lub promujących przepływ środków na obszary zdegradowane (w procesie rewitalizacji).

W Katowicach pulę 3 mln zł przeznaczano na projekty ogólnomiejskie oraz lokalne, dopuszczone do realizacji na terenie jednej z 22 dzielnic miasta. Wiązało się to z zagwarantowaniem każdej z tych dzielnic osobnej puli środków, w wielkości proporcjonalnej do liczby mieszkańców na jej terenie zameldowanych na pobyt stały lub czasowy (Urząd Miasta Katowice 2020). W Szamotułach ustalono trzy pule obejmujące różne części gminy. Z ogólnej puli środków przeznaczono 60% na projekty gminne, 15% na „wiejskie duże” (przeznaczone dla konkretnych sołectw) oraz 25% na „wiejskie małe”, skierowane do pozostałych obszarów wiejskich w gminie (Rada Miasta i Gminy Szamotuły 2019).

Zasady wyłaniania zadań przyjęte w Łodzi oraz w Ustce w sposób bezpośredni odnoszą się do zróżnicowania potrzeb w zakresie projektów zielonych w obrębie miasta. Grono ekspertów w łódzkim Ekobudżecie przyznaje każdemu z ocenianych zadań punkty, uwzględniając m.in. ocenę stopnia różnorodności roślinności na danym terenie oraz stan jego aktualnego zagospodarowania (Urząd Miasta Łódź 2024b). Udział zieleni na danym terenie jest także głównym, najwyżej punktowanym kryterium selekcji zadań w Ustce, gdzie założeniem jest wspieranie powstawania obszarów zieleni na obszarach dotychczas niezagospodarowanych. Dodatkowymi punktami w procesie selekcji nagradzane są zadania zlokalizowane na obszarach zdegradowanych, objętych procesem rewitalizacji (Urząd Miasta Ustka 2019).

Różnice pomiędzy badanymi innowatorami uwidaczniają się także w analizie kryterium zróżnicowania oraz równoważenia tematycznego (D2). Większość gmin uzyskała w tym aspekcie punktację zerową. Czterem samorządom (Katowicom, Lublinowi, Wrocławowi oraz Ustce) przypisano punktację częściową; pełną liczbę punktów przyznano tylko Ekobudżetowi w Łodzi.

Samorządy realizowały analizowane kryterium na różne sposoby. W Ustce zdecydowano się na znane z niektórych klasycznych budżetów obywatelskich wyróżnienie pul środków dla projektów inwestycyjnych oraz nieinwestycyjnych (Urząd Miasta Ustka 2019). Rozwiązanie takie należy, w opinii autora, docenić z racji niedostatecznej reprezentacji w budżetach obywatelskich projektów „miękkich” – w przypadku których często trudniej jest zapewnić społeczne poparcie oraz powiązać nakłady finansowe z oczekiwanymi efektami.

W pozostałych wyróżnionych w danym kryterium gminach zastosowano inne rozwiązania. W stolicy województwa lubelskiego zasady alokacji zasobów obowiązujące od V edycji Zielonego Budżetu 2022 przewidują rotację tematycznego

ukierunkowania procedury (Miasto Lublin 2021). W roku 2021 tematem przewodnim partycypacji były ogrody deszczowe; dwa lata później poszukiwano pomysłów na rewitalizację skwerów, a decyzję uruchomioną w roku 2024 poświęcono ochronie i pielęgnacji naturalnych terenów zielonych w mieście. Na zmienność tematu przewodniego postawiono także w łódzkim Ekobudżecie: pierwsza edycja tej procedury została poświęcona rozwojowi łódzkich parków leśnych, zgodnie ze „Strategią zazieleniania Łodzi” (Urząd Miasta Łódź 2024c).

Różnorodność celów zapewniano także poprzez dostosowanie spektrum dopuszczalnych zadań. W części gmin skoncentrowano się na wybranych aspektach ochrony środowiska, zwłaszcza związanych z tworzeniem i utrzymaniem terenów zieleni. Szersze ujęcie, odwołujące się do zasad zrównoważonego rozwoju, zaobserwować można w zielonej edycji budżetu obywatelskiego we Wrocławiu, łódzkim Ekobudżecie, a także Zielonym Budżecie Katowic. Zakres tematyczny realizowanych projektów obejmował w tych przypadkach nie tylko zazielenianie przestrzeni publicznych, ale również m.in. działania na rzecz poprawy jakości powietrza i mikroklimatu, zwiększania odporności miejskich ekosystemów na skutki suszy, a także inicjatywy z zakresu edukacji ekologicznej oraz działania na rzecz ochrony zwierząt.

W przypadku kryterium reguł selekcji ograniczających dominację elit (D3) uwzględniono dla części samorządów skład i zasady funkcjonowania gremiów decyzyjnych, a pozostałych gmin – mechanizmy selekcji oraz agregacji głosów w głosowaniu powszechnym. Maksymalną punktację przyznano czterem samorządom (Bieruniowi, Katowicom, Łodzi oraz Wieliczce). Punktację cząstkową przypadła kolejnym czterem gminom (Lublinowi, Stalowej Woli, Ustce oraz Wrocławowi).

Członkami zespołów oceniających w samorządach, które zdecydowały się na ten wariant selekcji zadań, są zwykle przedstawiciele władz miejskich (w tym rady miejskiej oraz różnych wydziałów administracji), a także specjaliści z różnych dziedzin, w tym urbanistyki, architektury krajobrazu oraz ochrony roślin. W regulacjach wyróżnionych w arkuszu ewaluacji zielonych budżetów obywatelskich w Bieruniu oraz Łodzi zawarto zapisy o udziale w wyborze zadań przedstawicieli organizacji pozarządowych lub rad osiedli, zapewniając w ten sposób bezpośrednią reprezentację społeczeństwa obywatelskiego w procesie decyzyjnym (Urząd Miasta Bieruń 2024, Urząd Miasta Łódź 2024b). Możliwość taka istnieje także w zielonym budżecie obywatelskim w Katowicach, gdzie do zespołu oceniającego zapraszane są dodatkowe osoby spoza struktury organizacyjnej Urzędu Miasta Katowice, wskazane przez przewodniczącego lub wiceprzewodniczącego zespołu (Urząd Miasta Katowice 2020).

Gminy, które zdecydowały się na włączenie mieszkańców w proces selekcji zadań, opierały proces agregacji głosów zwykle na popularnej metodzie premiującej zadania popierane przez największą liczbę głosujących. Mieszkańcy proszeni byli o wybór określonej liczby zadań, niekiedy w obrębie wyszczególnionych kategorii. Odmienne rozwiązanie przyjęto w Stalowej Woli, gdzie mieszkańcy mogą głosować na dowolną liczbę poddanych pod głosowanie zadań, o ile łączny koszt wskazanych zadań nie przekroczy wyznaczonej na dany rok puli zielonego budżetu obywatelskiego (Rada Miasta Stalowa Wola 2024). Ów algorytm rozwiązujący

tw. problem plecakowy kryje w sobie potencjał podnoszenia świadomości uczestników partycypacji dotyczącej relacji korzyści do kosztów (Gelauff, Goel 2024), co może mieć przełożenie na strukturę wyłanianych w głosowaniu projektów (w tym zwiększenie udziału zadań tańszych, acz ocenianych jako wartościowe w relacji do innych).

Władze Wieliczki zastosowały inne, innowacyjne z perspektywy sprawiedliwości przestrzennej rozwiązanie, znane jako metoda równych udziałów (Urząd Miasta i Gminy Wieliczka 2023). Wskutek jej zastosowania dochodzi do zwiększenia liczby na liście zadań zwycięskich projektów mniejszych pod względem wartości kwotowej, lecz potencjalnie cennych dla mikrospołeczności, których potrzeby pomijane są w procesie alokacji zasobów (Peters, Skowron 2025, Sánchez-Fernández 2025).

W ostatnim z analizowanych kryteriów, związanym z promowaniem i premiovaniem pożądanych przez organizatorów postaw (D4), wyróżniono jedynie dwie gminy, przyznając im pełną punktację w arkuszu oceny i nie przyznając żadnych punktów pozostałym samorządom. Wyróżnionymi innowatorami są Łódź oraz Ustka, które na etapach selekcji zadań w swoich procedurach uwzględniły punktację przyznawaną za dodatkowe działania.

Zarówno w Ustce, jak i w Łodzi na etapie wyboru zadań dodatkowymi punktami premiowane są pożądane postawy społeczeństwa obywatelskiego. Projektanci łódzkiego Ekobudżetu postanowili docenić gotowość mieszkańców (deklarowaną na etapie zgłaszania wniosku) włączenia się w sam proces realizacji zadania po jego ewentualnej selekcji (Urząd Miasta Łódź 2024c). Władze Ustki zdecydowały się z kolei na wyodrębnienie zadań na obszarach, które wyróżniają się pozytywnie pod względem poziomu wysortowania odpadów z zamieszkanymi nieruchomościami (Urząd Miasta Ustka 2019). Jak zasygnalizowano wcześniej, rozwiązania tego typu należy docenić, ponieważ świadczą o kompleksowym postrzeganiu sprawiedliwości dystrybutywnej, związanej ze sprawiedliwym rozdziałem nie tylko korzyści, ale i kosztów prowadzenia polityki ekologicznej.

Podsumowanie wyników¹

Z badania wyłania się obraz procedur partycypacji daleko zróżnicowanych w zakresie realizacji idei sprawiedliwości ekologicznej w jej dwóch wymiarach. Do wyróżniających się gmin zaliczyć należy przede wszystkim Łódź, której Ekobudżet uzyskał aż 9,25 pkt, w tym komplet punktów w wymiarze dystrybutywnym sprawiedliwości, i jako jedyny przekroczył przyjęty na wstępie próg realizacji założeń sprawiedliwości w stopniu wysokim (7,5 pkt). Bardzo blisko osiągnięcia tego progu była procedura w Ustce (7,25 pkt), a dość blisko – Zielony Budżet Obywatelski w Katowicach (6,75 pkt). Przyjęty przez autora próg realizacji założeń w stopniu wystarczającym (5 pkt) osiągnęły jeszcze Wrocław (5,25 pkt) oraz Białystok (5 pkt). Niżej w hierarchii znalazł się Lublin (4,5 pkt), Zduńska Wola (3,75 pkt), a następnie procedury w Mikołowie, Szamotułach i Wieliczce

¹ Uzupełniony arkusz ewaluacji znajduje się w aneksie do niniejszego artykułu

(po 3,5 pkt) oraz Stalowa Wola (3,25 pkt). Na najniższych miejscach rankingu znalazły się Dzierżoniów oraz Elbląg, które uzyskały, odpowiednio, 3 oraz 2 pkt w przekroju dwóch analizowanych kryteriów sprawiedliwości ekologicznej.

Dyskusja

Choć w wymiarze proceduralnym badane samorządy wypadały, ogólnie rzecz biorąc, lepiej, potencjał do udoskonalenia procedur uwidacznia się w obu aspektach sprawiedliwości ekologicznej. Brak odrębnej fazy ewaluacji *ex post* stanowi najsłabszy punkt większości badanych procedur. Minimalnym standardem powinno być wpisanie do harmonogramu partycypacji corocznej, otwartej dla wszystkich dyskusji podsumowującej, otwierającej drogę do włączenia obywateli w proces kształtowania zasad partycypacji. Na tej podstawie powinien powstawać raport, uwzględniający wypracowane w toku dyskusji rekomendacje.

Samorządy powinny także zintensyfikować działania na rzecz zapewniania inkluzywności partycypacji. Alternatywą dla stosowania arbitralnych progów wiekowych może być skorzystanie z doświadczeń Zgorzelca. W 2016 r. w ramach klasycznego, nietematycznego budżetu obywatelskiego wydzielono subpule dedykowane projektom, których beneficjentami będą mieszkańcy w różnych grupach wiekowych. Ciekawym, choć bardziej złożonym organizacyjnie rozwiązaniem jest uruchomienie odrębnego instrumentu – szkolnego zielonego budżetu obywatelskiego, testowanego w 2019 r. w Lizbonie, a później także w hiszpańskiej gminie Molina de Segura (UCLG 2022).

Jeżeli gminy chcą w przyszłości dążyć poprzez budżet obywatelski do redukcji nierówności, powinny odważniej stosować rozwiązania wpisujące się w ideę ekologicznej sprawiedliwości dystrybtywnej. Jednym z prostszych i dobrze przetestowanych rozwiązań (nie tylko w Polsce) jest wykorzystanie do agregacji głosów metody równych udziałów, kompatybilnej z różnymi metodami zbierania głosów (np. poprzez wybór określonej z góry liczby zadań lub dobór dowolnej liczby projektów do określonego limitu kwotowego).

Podjęmowana przez niektóre samorządy decyzja o delegowaniu decyzji o selekcji zadań na kolegialne ciało eksperckie jest zrozumiała: może mieć źródło w obawach przed przejęciem odpowiedzialności za działania, które mogą prowadzić do pogłębienia chaosu przestrzennego (Gulla i in. 2020). W decyzji takiej nie powinno się jednakże pomijać roli lokalnej społeczności jako aktywnego uczestnika procesu partycypacji. Jak podkreśla Grygień (2024), przyszłością partycypacji publicznej powinno być wykorzystanie wiedzy eksperckiej oraz potencjału społeczeństwa obywatelskiego. Mieszkańcy mogą i powinni stawać się „ekspertami przez doświadczenie” (Ziętek 2023) – zwłaszcza że często są w znacznym stopniu świadomi problemów ekologicznych, nawet jeśli nie doszacowują skali zagrożeń z nich wynikających w długim okresie (Maleszyk, Wetoszka 2024). Jednocześnie jednak, przez brak zasobów własnych i niskie poczucie sprawczości, mogą oczekiwać podejmowania decyzji w ich imieniu (Marković i in. 2025). To

może z kolei prowadzić do dalszego osłabiania potencjału społeczeństwa obywatelskiego, a nawet fasadyzacji procesów partycypacji.

Kwestią otwartą pozostaje chęć i gotowość gmin do wdrażania bardziej zaawansowanych rozwiązań sprzyjających takiej alokacji zasobów poprzez budżet obywatelski, która będzie odpowiadać na bieżące i dynamicznie zmieniające się potrzeby społeczności lokalnych. Jednym ze znanych źródeł dobrych praktyk w tym zakresie jest zapoczątkowany w roku 1993 budżet obywatelski w Belo Horizonte (Brazylia). Alokacja zasobów została tam oparta na wskaźnikach indeksu jakości życia IQVU, uwzględniającego m.in. dostępność infrastruktury „zielonej” (np. parki, drzewa), jakość powietrza oraz komfort akustyczny związany z zanieczyszczeniem hałasem w różnych częściach miasta (Moura, Souza 2022).

Wnioski

Analiza konstrukcji zielonych budżetów obywatelskich w Polsce w latach 2016–2024 wykazała znaczne zróżnicowanie w zakresie wpisywania się procedur partycypacji w założenia sprawiedliwości ekologicznej. Do gmin wyróżniających się w tym względzie zaliczyć należy przede wszystkim Łódź oraz Ustkę, zaś do gmin realizujących ideę sprawiedliwości ekologicznej w stopniu najbardziej ograniczonym – gminy Elbląg oraz Dzierżoniów.

W toku analiz zidentyfikowano konkretne rozwiązania, które można uznać za źródła dobrych praktyk w realizacji idei sprawiedliwości ekologicznej w wymiarze proceduralnym i dystrybutywnym. Należy zaliczyć do nich w szczególności głosowanie przez ciała eksperckie, w skład których wchodzi m.in. przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, oraz alternatywne głosowanie powszechne z wykorzystaniem metody równych udziałów.

Ogólnie rzecz biorąc, polskie samorządy wciąż ostrożnie podchodzą do eksperymentowania z różnymi formami partycypacji i prawdopodobnie ciągle nie są gotowe nie tylko na świadomą implementację założeń sprawiedliwości ekologicznej do swoich procesów partycypacji, ale i nadanie im charakteru procedur „uczących się”. Może o tym świadczyć powtarzający się u wszystkich badanych innowatorów brak wyodrębnionej fazy ewaluacji, jak również zakres deklarowanych celów partycypacji. Zielone budżety obywatelskie są przez samorządy traktowane przede wszystkim jako narzędzie rozpoznawania potrzeb społecznych – niekoniecznie zaś ich aktywnego kształtowania.

Na etapie projektowania zielonych budżetów obywatelskich stawiać należy bardziej ambitne cele partycypacji oraz zapewniać sposoby ich skutecznego egzekwowania, np. poprzez powiązanie procesu alokacji zasobów z pomiarem ekologicznych aspektów jakości życia i z wykorzystaniem innych, uzupełniających instrumentów partycypacji publicznej.

Pogłębiona weryfikacja powyższych obserwacji oraz możliwości doskonalenia zielonych budżetów obywatelskich w polskich warunkach powinny stanowić przedmiot dalszych badań. Warto sięgać po zróżnicowane metody badawcze, w tym te o charakterze jakościowym. Celem powinno być ukazanie rzeczywistego

wpływu badanych „reguł gry” na żywotność i funkcjonalność zielonych budżetów obywatelskich – nie tylko w kontekście realizacji założeń sprawiedliwości ekologicznej.

Konflikt interesów

Autor deklaruje brak występowania konfliktu interesów. Oświadcza, że tekst artykułu jest w całości jego dziełem.

Literatura / References

- Bogo R.S. 2025. The relationship between Participatory Budgeting and territorial justice: A theoretical and practical contribution. *Cadernos Metr pole*, 27(63) (<https://doi.org/10.1590/2236-9996.2025-6368227-en>).
- Dol ak N., Prakash A. 2022. Three Faces of Climate Justice. *Annual Review of Political Science*, 25(1): 283–301 (<https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-051120-125514>).
- Epting S. 2020. Participatory Budgeting for Environmental Justice. *Ethics, Policy & Environment*, 23(1): 22–36 (<https://doi.org/10.1080/21550085.2020.1746003>).
- Falanga R., Verheij J., Bina O. 2021. Green(er) Cities and their citizens: Insights from the participatory budget of Lisbon. *Sustainability*, 13(15): 8243 (<https://doi.org/10.3390/su13158243>).
- Figueroa R., Mills C. 2001. *Environmental Justice*. [W:] D. Jamieson (red.), *A Companion to Environmental Philosophy*. Blackwell Publishers, Oxford, s. 426–438.
- Gelauff L., Goel A. 2024. Rank, Pack, or Approve: Voting Methods in Participatory Budgeting. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, 18: 448–461 (<https://doi.org/10.48550/arXiv.2401.12423>).
- Gherghina S., Tap P. 2021. Ecology Projects and Participatory Budgeting: Enhancing Citizens' Support. *Sustainability*, 13(19): 10561 (<https://doi.org/10.3390/su131910561>).
- Grygie n J. 2024. Rola ekspert w i wiedzy eksperckiej w innowacjach demokratycznych. [W:] J. Podg rska-Ryka a, P. Pospieszna (red.), *Innowacje deliberatywne. Inspiracje dla teoretyk w i praktyk w*. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Regu skiego, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, s. 236–249.
- Gulla B., Tucholska K., Ziernicka-Wojtaszek A. 2020. *Psychologia kryzysu klimatycznego*. Uniwersytet Jagiello ski, Krak w.
- Maleszyk P., Wetoszka P. 2024. On a way to collaborative urban climate policy. Do participatory budget voters care about climate change? *Urban Development Issues*, 75: 45–56 (<https://doi.org/10.51733/udi.2024.75.04>).
- Markovi  D., Gvozdi  M., Kosanovi  S. 2025. Green Infrastructure and Climate Resilience of Urban Neighborhoods: What Can the Citizens Do Together? *Buildings*, 15(3): 446 (<https://doi.org/10.3390/buildings15030446>).
- Moura P., Souza G. 2022. IQVU and the Right to the City: Brazilian redemocratization experience. *International Planning History Society Proceedings*, 19(1): 745–754 (<https://doi.org/10.7480/iphs.2022.1.6470>).
- OECD. 2018. *Divided Cities: Understanding Intra-urban Inequalities*. OECD Publishing, Paris (<https://doi.org/10.1787/9789264300385-en>).
- Rze ca A. i in. 2025. Participatory urban adaptation to climate change: A guide for the effective collaboration of local governments and city residents. Wydawnictwo Uniwersytetu  dzkiego,  d .
- S nchez-Fern ndez L. 2025. A note on the method of equal shares. *Information Processing Letters*, 190: 106576 (<https://doi.org/10.1016/j.ipl.2025.106576>).
- Siemionek-Ruska  M., Siemionek-Lepczy ska A. 2024. The Essence of Green Participatory Budgeting. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 15(4): 601–607 ([https://doi.org/10.14505/jemt.v15.4\(76\).01](https://doi.org/10.14505/jemt.v15.4(76).01)).

- Taylor C.R., Afshan S., Lawrence K.L. 2025. Participatory Budgeting for Social Equity: A Comparative Analysis. *Public Administration*, padm.13055 (<https://doi.org/10.1111/padm.13055>).
- Ziętek A. 2023. Mieszkańcy i lokalni aktywiści jako eksperci. Wstępna charakterystyka zjawiska. *Kultura współczesna. Teoria, Interpretacje Praktyka*, 2(122): 182–193 (<http://dx.doi.org/10.26112/kw.2023.122.12>).

Źródła prawne

- Rada Miasta i Gminy Szamotuły. 2019. Uchwała nr XI/95/2019 w sprawie przeprowadzenia konsultacji dotyczących budżetu obywatelskiego (Dz. Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z 2020 r., poz. 6906).
- Rada Miasta Stalowa Wola. 2024. Uchwała nr LXXVI/1030/2024 Rady Miejskiej w Stalowej Woli z dnia 7 marca 2024 r. (Dz. Urzędowy Województwa Podkarpackiego, poz. 1681).
- Urząd Miasta Bieruń. 2024. Zarządzenie nr B.0050.7.2024 Burmistrza Miasta Bierunia z dnia 15 stycznia 2024 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych dotyczących wskazania zadań do Zielonego Budżetu miasta Bierunia (<https://www.bierun.pl/download/B.0050.7.2024-2,2475.pdf>; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Dzierżoniów. 2025. Regulamin Zielonego Budżetu Dzierżoniowa na 2025 r. (Załącznik do Zarządzenia nr 37/2025 Burmistrza Dzierżoniowa z dnia 20 stycznia 2025 r.) (<https://dzierzoniow.pl/sites/default/files/pliki/Regulamin%20ZBD%202025.pdf>; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Elbląg. 2025. Regulamin Programu Zielony Budżet miasta Elbląg w 2025 roku (<https://m.wm.pl/2025/03/regulamin-programu-zielony-budzet-miasta-elblag-1266266.pdf>; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta i Gminy Wieliczka. 2023. Zarządzenie nr 62/2023 Burmistrza Miasta i Gminy Wieliczka z dnia 3 marca 2023 r. w sprawie konsultacji społecznych dotyczących zadań do Zielonego Miliona (<https://konsultacjejst.blob.core.windows.net/attachments-wieliczka/Zarz%C4%85dzenie%20Burmistrza%20Miasta%20i%20Gminy%20Wieliczka%20w%20sprawie%20konsultacji%20spo%C5%82ecznych%20dotycz%C4%85cych%20zada%C5%84%20do%20Zielonego%20Milionu.pdf>; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Katowice. 2020. Zarządzenie nr 823/2020 w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych do-tyczących wskazania zadań do Zielonego Budżetu miasta Katowice (<https://bip.katowice.eu/Lists/Zarzadzenia/Attachments/11544/823-2020b.pdf>; dostęp: 09.03.2026).
- Urząd Miasta Łódź. 2024a. Zarządzenie nr 589/2024 w sprawie przeprowadzenia pierwszego etapu konsultacji społecznych dotyczących założeń Ekobudżetu dla Łodzi (https://uml.lodz.pl/files/public/dla_mieszkanca/decydujemy/2024_589_zarzadzenie.pdf; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Łódź. 2024b. Zarządzenie nr 2865/2024 w sprawie powołania Zespołu Opiniującego propozycje zadań złożone w ramach konsultacji społecznych dotyczących wskazania propozycji zadań do Ekobudżetu dla Łodzi (https://bip.uml.lodz.pl/files/bip/public/rada_miejska/interpelacje/9/2024_2865.pdf; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Łódź. 2024c. Zarządzenie nr 2882/2024 w sprawie ogłoszenia i przeprowadzenia konsultacji społecznych dotyczących wskazania propozycji zadań do Ekobudżetu dla Łodzi (https://uml.lodz.pl/files/public/dla_mieszkanca/decydujemy/Zarzadzenie_Nr_2882_2024_.pdf; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Mikołów. 2022. Zarządzenie Burmistrza Mikołowa nr 1321/177/22 z dnia 31 maja 2022 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych dotyczących wskazania zadań do Zielonego Budżetu Mikołowa.
- Urząd Miasta Stalowa Wola. 2020. Bank pomysłów zebranych w trakcie diagnozy jako inspiracja dla dalszych działań (Załącznik nr 4 do regulaminu naboru i oceny pomysłów na działania dla Stalowej Woli do Planu Rozwoju Lokalnego i Planu Rozwoju Instytucjonalnego w ramach Programu „Rozwój Lokalny”) (https://www.stalowawola.pl/files/file_add/download/900_zalacznik-nr-4-bank-pomyslow.pdf; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Ustka. 2019. Regulamin programu „Zielona Ustka” (Załącznik do Zarządzenia Burmistrza Miasta Ustka nr 0050.IKiOŚ.141.2019 z dnia 13 czerwca 2019 r.) (<https://bip.um.ustka.pl/a,30310,zarzadzenie-nr-0050gkios2002021-z-dnia-9-wrzesnia-2021-roku-w-sprawie-zmiany-zarzadzenia-burmistrza-.html>; dostęp: 24.09.2025).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 z późn. zm.).

Źródła internetowe

- Gazeta Wyborcza. 2022, 21 października. „Zatrudnili” dzieci do zbierania głosów. Zapłatą zwolnienie z kartkówki (<https://wiadomosci.onet.pl/lodz/szkoly-zatrudnily-dzieci-do-zbierania-glosow-na-budzet-obywatelski/8rjm6hf>).
- Miasto Lublin. 2021, 19 października. Nowa odsłona Zielonego Budżetu obywatelskiego – nabór projektów rusza 20 października (<https://lublin.eu/mieszkancy/partycypacja/zielony-budzet-obywatelski/informacje-ogolne/nowa-odslona-zielonego-budzetu,47,3307,1.html>; dostęp: 24.09.2025).
- Miasto Stalowa Wola. 2023. Młodzieżowy i Zielony Budżet Obywatelski (<https://www.stalowawola.pl/pl/mlodziezowy-i-zielony-budzet-obywatelski.html>; dostęp: 24.09.2025).
- Naszemiasto Ustka. 2023, 9 października. Zielona Ustka: Zapisy na warsztaty z architektury krajobrazu (<https://ustka.naszemiasto.pl/zielona-ustka-zapisy-na-warsztaty-z-architektury-krajobrazu/c1-8475495>; dostęp: 24.09.2025).
- Peters D., Skowron P. 2025. Method of Equal Shares (<https://equalshares.net/>; dostęp: 24.09.2025).
- Redakcja Wroclife. 2017. Zielone WBO. Zaczynamy dogrywkę głosowania (<https://archiwum.wroclife.pl/nasze-miasto/zielone-wbo-zaczynamy-dogrywke-glosowania/>; dostęp: 24.09.2025).
- UCLG. 2022. In Molina de Segura, a Youth Climate Participatory Budget to mainstream climate action into a city-wide participatory budgeting process (https://www.climate-chance.org/wp-content/uploads/2022/04/bt2022_cas-detude_espagne_molina-de-segura_eng.pdf; dostęp: 24.09.2025).
- Urząd Miasta Bieruń. 2021, 10 maja. Katalog inspiracji – Zielony Budżet (<https://www.bierun.pl/main/aktualnosci/idn:6674>; dostęp: 24.09.2025).

Good practice in designing green participatory budgets in Poland

Abstract: The article examines the design and practice of 13 standalone green participatory budgets implemented in Poland between 2016 and 2024. The research combines a literature review with critical analysis of local regulations to identify good practices that advance procedural and distributive dimensions of environmental justice.

The study addresses three questions: (1) which local authorities adhere most and least closely to environmental-justice principles in their green participatory budgets; (2) which statutory and organisational arrangements most effectively enhance procedural and distributive justice; and (3) what shortcomings characterise the examined mechanisms and how these can be addressed to realise the full potential of green participatory budgets.

Findings show considerable variation in how rules are devised. On the whole, procedures in Łódź and Ustka align most strongly with the environmental-justice framework, while several municipalities struggle to satisfy even basic procedural or distributive criteria. Several good practices are highlighted, including consulting residents when drafting procedures (Łódź) and experimenting with alternative vote aggregation methods to limit elite capture (Wieliczka).

Overall, existing rules contribute far more to procedural than to distributive justice. Yet, the key necessary improvement across all municipalities is the introduction of a distinct evaluative stage within participation schedules, enabling civil society to engage more actively in co-creating and revising the rules of participation.

Keywords: green participatory budgets, environmental justice, climate policy, public participation, good practice

Data przekazania tekstu: 24.09.2025; data zaakceptowania tekstu: 02.03.2026.

Article submitted: 24.09.2025; article accepted: 02.03.2026.

Aneks.

Arkusz ewaluacji

Wymiar analizy	Kryterium	Gminy												
		Bie- ruń	Dzier- żoniów	Elbląg	Kato- wice	Lublin	Łódź	Miko- łów	Stalowa Wola	Sza- motuły	Ustka	Wie- liczka	Wro- claw	Zduńska Wola
Wymiar pro- ceduralny	P1. Przejrzystość	1,25	1,25	0,5	1,25	0,5	1,25	1,25	0,5	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
	P2. Inkluzywność	1,25	0,5	0,5	1,25	0,5	1,25	1,25	0,5	0,5	1,25	0,5	1,25	1,25
	P3. Wsparcie dla wnioskodawców	1,25	1,25	0,5	1,25	1,25	1,25	0,5	1,25	0,5	1,25	0,5	1,25	1,25
	P4. Włączanie w proces ewaluacji oraz projektowania zasad partycypacji	0	0	0,5	0	0	0,5	0	0,5	0	0	0	0,5	0
Wymiar dys- trybutywny	Liczba punktów	3,75	3	2	3,75	2,25	4,25	3	2,75	2,25	3,75	2,25	4,25	3,75
	D1. Mechanizmy przestrzennego rów- noważenia	0	0	0	1,25	1,25	1,25	0	0	1,25	1,25	0	0	0
	D2. Mechanizmy tematycznego równo- ważenia	0	0	0	0,5	0,5	1,25	0	0	0	0,5	0	0,5	0
	D3. Reguły selekcji ograniczające domi- nację	1,25	0	0	1,25	0,5	1,25	0,5	0,5	0	0,5	1,25	0,5	0
	D4. Bodźce do pożą- danych zachowań	0	0	0	0	0	1,25	0	0	0	1,25	0	0	0
	Liczba punktów	1,25	0	0	3	2,25	5	0,5	0,5	1,25	3,5	1,25	1	0
Łączna liczba punktów (na maks. 10)		5	3	2	6,75	4,5	9,25	3,5	3,25	3,5	7,25	3,5	5,25	3,75